

کارشکنی در روند آشتی دولت اردوغان با کردها

نویسنده: اردشیر زارعی قنوتی

جمهوری ترکیه در طول سال های اخیر به موازات تلاش بی وقفه خود جهت پیوستن به اتحادیه اروپایی به ناچار در عرصه داخلی نیز درگیر تغییر و تحولات پارادوکسیکالی بوده است که اصلاحات را با سنت گرایی، دموکراتیزاسیون سیاسی را با تصلب فرهنگی، جهان گرایی را با اسلامگرایی و همچنین حقوق شهروندی را با نقض حقوق قومیتی پیوند زده است. وضعیت کنونی این کشور در چنین قاب تصویری قابل دیدن است که دولت اسلامگرای «حزب طیب اردوغان» رهبر حزب حاکم عدالت و توسعه و همچنین اپوزیسیون سیاسی - نظامی حامی میراث نظام لائیک «کمال آتاتورک» هر یک به فراخور اهداف استراتژیک و تاکتیکی خویش در سیرک مکان به بندیازی زمان مشغول شده اند. مناقشات بین جناح اسلامگرایان طرفدار اردوغان با لائیک های مدعی مدافعان قانون اساسی که رابطه نزدیکی نیز با نظامیان این کشور دارند، در این مدت تناقضات ساختاری جامعه در حال گذار ترکیه را در قالب فرصت ها و تهدیدات به خوبی نمایان کرده است. زمانی که حامیان دولت پرچم تشرع و دفاع از روسری را به دست می گیرند مخالفان آنان با استناد به قانون اساسی نقض لائیسیت و اصول مدرن را هشدار می دهند و در عوض وقتی دولت اردوغان عزم نزدیکی به اروپا و مصالحه با اقلیت 20 درصدی کرد این کشور را می کند دادگاه قانون اساسی که در دست جناح مخالف است حکم بر ممنوعیت فعالیت «حزب جامعه دموکراتیک» صادر می کند. در حالی که پیوستن به اتحادیه اروپایی با توجه به نتیجه آن که موجب رشد فرهنگ و زندگی غربی در بافت اجتماعی این کشور می شود و باید ظاهراً در راستای لائیسیت مد نظر احزاب مخالف مورد استقبال قرار گیرد ولی به جهت اینکه در کنار آن ناچار حقوق شهروندی را نیز مورد تاکید قرار می دهد و موجب می شود قدرت نظامیان در ساخت سیاسی محدود و بی رنگ شود، با کارشکنی روبه رو می شود. این تناقض ساختاری و پارادوکس سیستمی تنها خاص کشور ترکیه نیست چرا که بندیازی بین دموکراسی، رفم، ملی گرایی، نقض حقوق شهروندی، عدم رعایت حقوق قومیت ها و دیگر شکاف های بین دولت - ملت بدون زیگزاگ های سیاسی - اجتماعی قابل تحقق نخواهد بود. ترکیه نیز به عنوان یک نظام در حال توسعه که زیرساخت های مدرنیته آن از روز اول پیوند انکارناپذیری با دیکتاتوری نظامی و شوونیسم ترکی داشته است در این مرحله از تحولات سیاسی - اجتماعی خود به اجبار از دهلیز این تناقضات باید بگذرد.

حکم دادگاه قانون اساسی ترکیه مبنی بر لغو امتیاز و غیرقانونی بودن «حزب جامعه دموکراتیک» هر چند طی دهه های اخیر تبدیل به یک داستان تکراری برای سرکوب احزاب سیاسی رقیب شده است اما این بار به جهت تاثیر متفاوت آن در ترکیه امروز می تواند تبعات بسیار فراگیرتر و شاید مختل کننده تری را به همراه داشته باشد. این حکم که در آن برای رهبر حزب «اجمد ترک» و نماینده دیگری در پارلمان ممنوعیت فعالیت سیاسی در نظر گرفته شده و فعالیت حزب هم منع شده است، همزمان ساخت سیاسی کشور را با چند مشکل اساسی در محیط بیرونی و درونی مواجه کرده است؛ یکی اینکه تلاش ماه های اخیر دولت اردوغان برای تفاهم و مصالحه با اقلیت 20 درصدی کردهای این کشور را با شکست روبه رو می کند و بار دیگر درگیری های قومی بین حکومت مرکزی و کردهای ساکن این کشور را تعمیق می بخشد. با تعمیق این اختلافات و بروز درگیری های نظامی و ایجاد فضای امنیتی، به ناچار نقش ارتش و نظامیان در اداره کشور پررنگ تر از قبل می شود و توازن فعلی در هرم قدرت که دست بالادر آن را حزب عدالت و توسعه دارد، به سود جناح رقیب که همواره متحد طبیعی نظامیان بوده است، دگرگون می کند. دیگر اینکه حذف حزب جامعه دموکراتیک با توجه به مصالحه ماه های اخیر دولت اردوغان با کردها به جهت خروج 19 نماینده دیگر این حزب از پارلمان هم رابطه مثبت این دو حزب را در سراسر کشوری سقوط می اندازد و هم اینکه به احتمال زیاد در صورت عدم توافق برای منصرف کردن این نمایندگان برای تحریم پارلمان، دولت اردوغان را با معضل انتخابات میان دوره یی مواجه خواهد ساخت. ناآرامی های متعاقب این حکم دادگاه قانون اساسی یک مشکل اساسی دیگر را نیز برای دولت اردوغان ایجاد می کند و آن اینکه تمام تلاش نخست وزیر برای نشان دادن چهره دموکراتیک از دولت خود در داخل و خارج به خصوص در میان اتحادیه اروپایی به جهت درگیری های آبی رنگ باخته و از این پس انتقادهای مخالفان پذیرش ترکیه در اتحادیه افزایش خواهد یافت. با توجه به اولویت پیوستن به اتحادیه اروپایی برای دولت حاکم، ظهور این مشکل و نشان دادن پاشنه آشیل کشور در رسیدن به دموکراسی، استراتژی نخست وزیر را با بن بست روبه رو کرده و از سوی دیگر با دور کردن اتحادیه اروپا از وضعیت داخلی کشور بار دیگر نظامیان می توانند استانداردهای دموکراتیک مد نظر این اتحادیه را به حاشیه رانده و قدرت خود را تثبیت کنند. یکی دیگر از تبعات منفی این حکم برای حزب عدالت و توسعه به جهت ائتلاف تلویحی آنان با حزب جامعه دموکراتیک در پارلمان در مقابل احزاب لائیک و ملی گرا که بعضاً برای تصویب یا بازنگری در مواردی از قوانین احتیاج به رای قاطع نمایندگان دارد از این پس با خروج 21 نماینده کرد، این جبهه قدرتمند تا حدود زیادی دستخوش تغییر و اخلاص می شود. مهم ترین موضوعی که متعاقب حکم دادگاه قانون اساسی ترکیه پیش خواهد آمد، بروز شکاف و گسست در وحدت ملی این کشور است و بروز ناآرامی در مناطق کردنشین به خصوص در شرق ترکیه اثبات می کند که نیروهای اقتدارگرای سنتی و تندروهای ناسیونالیست، در جهان مدرن حتی به بهای نقض وحدت ملی و به خطر انداختن تمامیت ارضی کشور حاضرند در شطرنج سیاسی با رقیب شرکت کنند. با توجه به نقش حزب جامعه دموکراتیک برای میانجیگری بین شورشیان کرد عضو حزب «کارگران کردستان» با دولت اردوغان که در ماه های اخیر با بیانی «عبدالله اوجلان» رهبر زندانی آن در جزیره ایمرلی برای برقراری آتش بس و بازگشت رزمندگان کرد پناه گرفته در کوه های شمال عراق برای بازگشت به زندگی عادی در ترکیه وارد فاز عملی شد، باید گفت چنین حکمی تأیید آشکار کارشکنی در تلاش دولت برای پایان دادن به جنگ قومی بین آنکارا با اقلیت کرد تلقی می شود. همچنین شاید این اقدام دادگاه قانون اساسی ترکیه که زیر نفوذ نظامیان و احزاب ملی گرا قرار دارد، به نوعی تلافی فشار دولت اردوغان در ماه ژوئن بر ارتش باشد که بنا به شایعات

برای توطئه کودتا، اردوغان به شدت در مذاکره با ژنرال «ایلکر باش بوغ» وی و حلقه نظامیان پیرامون او را در منگنه قرار داد. از سوی دیگر دولت رجب طیب اردوغان در 13 نوامبر بعد از یک دوره مبارزه سخت پارلمانی توانسته بود طرح «افزایش حقوق اقلیت کرد» را با همکاری نمایندگان حزب خود و حزب جامعه دموکراتیک به تصویب رسانده و تلاش احزاب «جمهوریخواه خلق» و «حرکت ملی» برای مخالفت با این طرح را به شکست بکشاند. البته در پشت این حکم دادگاه قانون اساسی با توجه به تمایلات افراطی ملی گرایانه حاکم بر این نهاد می توان به عادی سازی روابط آنکارا - ایروان هم اشاره کرد که به شدت با مخالفت جناح ملی گرایان ترک روبه رو شد ولی اردوغان که از حمایت جامعه بین الملل و همکاری دولت ارمنستان در این زمینه برخوردار بود، موفق به توافقات اولیه در این خصوص شد.

بروز ناآرامی های متعاقب صدور حکم دادگاه قانون اساسی ترکیه برای غیرقانونی اعلام کردن حزب جامعه دموکراتیک و تهدید نمایندگان این حزب در پارلمان ترکیه که با استقبال گسترده در مناطق کردنشین روبه رو شده است، هم کشور را در معرض مشکلات امنیتی قرار می دهد و هم خشم اتحادیه اروپایی را برمی انگیزد. بازگشت رجب طیب اردوغان از سفر نیمه تمام به مکزیک و مصاحبه فوری وی با رسانه ها مبنی بر حفظ وحدت ملی و اینکه قرار است در پارلمان در خصوص مسائل جاری با نمایندگان بحث کند، شاید بار دیگر بتواند آبی باشد بر آتش برافروخته شده بی که می تواند ثبات و توسعه ملی این کشور را با خطر مواجه کند. اتهام همکاری حزب جامعه دموکراتیک مبنی بر ارتباط با حزب کارگران کردستان (پ ک ک) با توجه به درخواست دولت از آنان برای این میانجیگری، در صورتی که راهی برای جبران و توجیه اقلیت کرد پیدا نکند، می تواند تنش ها در شرق ترکیه را افزایش داده و گرایشات تجزیه طلبانه را که طی سال های اخیر از وسعت آن کاسته شده بود، دوباره دامن بزند. این حکم دقیقاً علیه اصلاحات سیاسی - اجتماعی در این کشور صادر شده است و تبعات آن بسیار فراتر از حزب جامعه دموکراتیک بوده و در آینده می تواند گریبان حزب حاکم عدالت و توسعه را نیز چون سلف آن بگیرد. دولت اردوغان که هم اکنون برای مصالحه با کردهای این کشور از حمایت اتحادیه اروپایی برخوردار است، چنانچه مرعوب این حکم شده و جامعه کرد این کشور را در معاملات پشت پرده با افراطیون ملی گرا و حلقه نظامیان وجه المصلحه قرار دهد بدون شک بزرگ ترین خطای استراتژیک خود را مرتکب شده است. تجربه تاریخی در ترکیه و دیگر کشورهای غیردموکراتیک نشان داده است هرگونه عقب نشینی در مقابل افراط گرایان و نهادهای مرتبط با تشکیلات نظامی - امنیتی سرانجامی به غیر از باخت برای اصلاحات و رفرف در فرآیند حیات یک نظام معیوب نخواهد داشت. به یقین رسیدن به یک جامعه دموکراتیک و لجام زدن بر قدرت نظامیان و تندروهای ملی گرا در ساخت سیاسی ترکیه و همچنین رویای پیوستن به اتحادیه اروپایی از شاهراه حل مسائل قومیت ها در یک کشور چندقومیتی می گذرد و حتی گرایش جدید نگاه به شرق این کشور به جهت اینکه بر اساس میانجیگری بین شرق با غرب بنا شده است از این قاعده مستثنی نبوده و این حکم در تناقض با آن قرار دارد. تبعات سرخوردگی جامعه کرد این کشور از اصلاحات موجود و همچنین بازی نخ نما شده احکام ممنوعیت فعالیت احزاب قانونی و مسالمت جوی ترکیه در شرایط کنونی می تواند از یک طرف دولت اردوغان را فلج کرده و از طرف دیگر راه توسعه و ترقی جهشی این کشور را با اخلاص روبه رو کند.